

Исходя из вышеизложенного, следует отметить, что в современных условиях основной тенденцией формирования и развития институтов обеспечения регионального развития выступает курс на интегрирование функций, структурных связей, направлений деятельности и т.д., причем как на внутри региональном, так и на межрегиональном уровнях. Отдельно взятая организация, какие бы цели она не преследовала, не способна охватить весь круг проблем, решение которых обеспечивает стабильность и устойчивое развитие региона. С усилением процессов глобализации и сопутствующих кризисов системы международной безопасности будут модернизироваться, используя опыт стран в мировой политике, но с учетом геополитических и культурно-исторических реалий.

САЙФУЛЛАЕВ ДУРБЕК

сиёсий фанлар бўйича PhD, ТошДШИ

Замонавий халқаро муносабатларда маданий дипломатия: Хитой ва Россия тажрибаси

Аннотация. *Замонавий халқаро муносабатлар тизими тобора мураккаб тус олаётган бир шароитда қудратли давлатлар маданий дипломатия омилига жиддий эътибор қаратмоқда. Зероки, мазкур омил ўзаро манфаатли ҳамкорлик ва барқарорликнинг мустаҳкам мезонига айланиб бормоқда. Маданий дипломатия халқаро муносабатларни тараққий этиши ва ривожланишига замин яратишга қолмасдан, нафақат давлатлараро, балки халқлар ўртасидаги ишонч ва истиқболли муносабатларни ҳам оширади. Жумладан, Россия ва Хитой сингари давлатлар тарихий тажрибани ҳисобга олган ҳолда, маданий дипломатия воситасидан самарали фойдаланишга уринмоқда. Ушбу давлатларнинг халқаро муносабатлардаги маданий дипломатияси яқин хориждаги давлатлар билан тарихий маданий алоқаларни тиклашга асосий урғуни қаратади. Шунини алоҳида таъкидлаш зарурки, Россия ва Хитой маданий дипломатияси ҳар бир минтақа ёки давлатда ўзига хос тарзда олиб борилади ва бундай дипломатиянинг бир қатор ўхшаш хусусиятлари ҳам мавжуд. Бу борада Россия ва Хитойнинг Марказий Осиё минтақаси, жумладан Ўзбекистон билан олиб бораётган маданий дипломатияси “юмшоқ куч” сиёсатининг муҳим элементи бўлиши билан бир қаторда, халқлар ўртасида ҳам маданий ҳамкорликни ривожлантиришда алоҳида ўрин эгаллайди.*

Ўзбекистон Республикаси учун дипломатиянинг, шу жумладан маданий дипломатиянинг бой тарихига эга бўлган дунё мамлакатлари орасидан нафақат етакчи ривожланган мамлакатларнигина, балки Евроосиё минтақасидаги йирик давлатлар Россия ҳамда Хитойнинг тажрибаси ҳам муҳимдир. Агар уларнинг геосиёсий ҳолати, ҳарбий-иқтисодий қудрати, шунингдек умумий тарихи ўтмиши (Россия билан) ҳамда уларнинг манфаатларини ҳисобга олмасдан туриб Ўзбекистон улар билан геоиқтисодий майдонда ўз ташиқи сиёсий стратегиясини барпо эта олмайди. Россия ва Хитой сингари давлатлар узоқ йиллар давомида маданий дипломатиядан ташиқи сиёсатни амалга оширувчи муҳим механизм сифатида фойдаланиб келиш-

ган ва ҳозирда ҳам бу жараён давом этиб келмоқда. Шу боисдан иккала давлат маданий дипломатия соҳасидаги сиёсатининг ўзига хос жиҳатлари ва тажрибасини ўрганиш долзарб аҳамиятга эга. Мазкур мақолада Хитой ва Россиянинг халқаро муносабатлардаги дипломатик тажрибаси, хусусан маданий дипломатиянинг ўзаро ўхшаш ва фарқли жиҳатлари таҳлил этилади.

Таянч сўз ва иборалар: халқаро муносабатлар, маданий дипломатия, юмишқ куч, диаспора, Конфуций институти.

Аннотация. В контексте усложняющейся системы международных отношений могущественные государства уделяют пристальное внимание фактору культурной дипломатии. Ведь этот фактор становится солидным критерием взаимовыгодного сотрудничества и стабильности. Культурная дипломатия не только способствует развитию и расширению международных отношений, но и повышает доверие и перспективные отношения не только между государствами, но и между народами. В частности, такие страны, как Россия и Китай, стараются эффективно использовать культурную дипломатию с учетом исторического опыта. Культурная дипломатия этих стран в международных делах направлена на восстановление исторических культурных связей с соседними странами. Следует отметить, что культурная дипломатия России и Китая проводится по-разному в каждом регионе или стране и имеет ряд схожих особенностей. В этой связи культурная дипломатия между Россией и Китаем с центрально азиатским регионом, включая Узбекистан, является важным элементом политики «мягкой силы», но также играет особую роль в развитии культурного сотрудничества между народами.

Опыт не только ведущих развитых стран, но и России и Китая, крупнейших стран Евразийского региона, важен для Республики Узбекистан с богатой историей дипломатии, в том числе культурной дипломатии. Если они не примут во внимание свое геополитическое положение, свою военно-экономическую мощь, а также свою общую историю (с Россией) и свои интересы, Узбекистан не сможет строить с ними внешнеполитическую стратегию в геоэкономическом пространстве. Такие страны, как Россия и Китай, давно используют культурную дипломатию в качестве важного механизма внешней политики, и этот процесс продолжается и сегодня. Поэтому важно изучить особенности и опыт политики культурной дипломатии двух стран. В этой статье анализируется дипломатический опыт Китая и России в международных отношениях, в частности, сходства и различия между культурной дипломатией.

Опорные слова и выражения: международные отношения, культурная дипломатия, мягкая сила, диаспора, Институт Конфуция.

Abstract. In the context of an increasingly complex system of international relations, powerful states are paying close attention to the factor of cultural diplomacy. After all, this factor becomes a solid criterion for mutually beneficial cooperation and stability. Cultural diplomacy not only contributes to the development and development of international relations, but also enhances trust and promising relations not only between states, but also between nations. In particular, countries such as Russia and China are trying to effectively use cultural diplomacy, taking into account historical experience. The cultural diplomacy of these countries in international affairs is aimed at restoring historical cultural ties with neighboring countries. It should be noted that the cultural diplomacy of Russia and China is

carried out differently in each region or country and has a number of similar features. In this regard, cultural diplomacy between Russia and China with the Central Asian region, including Uzbekistan, is an important element of the soft power policy, but also plays a special role in the development of cultural cooperation between peoples.

For the Republic of Uzbekistan, the experience of not only leading developed countries, but also Russia and China, the largest countries of the Eurasian region, is important for the Republic of Uzbekistan with a rich history of diplomacy, including cultural diplomacy. If they do not take into account their geopolitical position, their military-economic power, as well as their common history (with Russia) and their interests, Uzbekistan will not be able to build a foreign policy strategy with them in the geo-economic space. Countries such as Russia and China have long used cultural diplomacy as an important foreign policy mechanism, and this process continues today. Therefore, it is important to study the features and experience of the cultural diplomacy policy of the two countries. This article analyzes the diplomatic experience of China and Russia in international relations, in particular the similarities and differences between cultural diplomacy.

Keywords and expressions: international relations, cultural diplomacy, soft power, diaspora, Confucius Institute.

Кириш. Бугунги кунда Евроосиё маконида катта рол ўйнайдиган Россия ва Хитой давлатлари ўзининг тарихий-маданий алоқаларини мустаҳкамлаш ва ўз маданий дипломатиясини хорижда қўллаш амалиётида катта тажрибага эга. Бу давлатларни тажрибасини таҳлил этиш ва маданий дипломатиянинг ўзига хос хусусиятларини Ўзбекистон ташқи сиёсатида ҳам амалга ошириш масалалари долзарб аҳамият касб этади.

Мақсад ва вазифалар. Мақолани ёзишда асосий мақсад сифатида Хитой ва Россия маданий дипломатиясини қиёсий таҳлил этиш белгилаб олинди. Мақсаддан келиб чиққан ҳолда, мақолада Россия ташқи сиёсатида маданий дипломатиянинг роли, Россия маданий дипломатиясининг Ўзбекистонда қўлланилиши жараёнларини кўрсатиб бериш, шунингдек, Хитой маданий дипломатиясининг ўзига хос жиҳатлари ҳамда унинг Марказий Осиё ва Ўзбекистондаги маданий сиёсатини очиқ бериш сингари вазифалар қайд этилади.

Усуллар: мақолада тарихийлик, тизимли ва қиёсий таҳлил усулларидан фойдаланилди.

Натижалар ва мулоҳаза. Маълумки, СССР тарқганидан ҳамда янги мустақил давлатлар пайдо бўлганидан сўнг Москва статус-кво мақомини ўзгаришсиз сақлаб қолишга ёки Россия учун сезиларли зарар етказмаган ҳолда геосиёсий вазиятни қўлда ушлаб туришга уринган эди. Россия Федерациясининг биринчи президенти Борис Ельцин даврида Россиянинг заифлашиб қолганлиги ва икки қутбли оламнинг таназзули боис, 1990 йилларга келиб Россиянинг жаҳоннинг турли минтақаларидаги шу жумладан Марказий Осиё ҳудудидаги турли шакллардаги – маданий ва иқтисодийдан геосиёсий ҳамда стратегик мавжудлиги Совет Иттифоқи даврида шакллانган мавқеи ва салоҳиятини йўқотди. Россиянинг минтақадан узоқлашиши билан бир вақтда ғарбнинг геосиёсий мавжудлиги кучайиши юз берди. Ўз асарида 1990 йилларнинг

бошидаги Россиядаги вазиятга урғу берган ҳолда Г.И. Цвык “Ташқи тарғибот ва хорижда маданиятни тарқатиш давлат тузилмаларининг иши амалда тўхтаб қолганлигини, умуман давлатнинг ўзи ҳам заифлашганлигини, давлат мафкураси йўқотилганлигини, умуммиллий манфаатлар бой берилганлигини, миллий ўзликни англаш хиралашганлигини, миллий мақсадлар ва қадриятлар сиёсий ҳокимиятни мустаҳкамлаш ва давлат мулкни хусусийлаштириш вазифасига айланиб қолганлигини”¹ таъкидлаган.

Ҳукумат тепасига Владимир Путин келишидан бошлаб, Россиянинг ташқи сиёсий, шу жумладан дунё ва минтақа даражасидаги маданий дипломатия соҳасидаги стратегияси Ўзбекистонга нисбатан ҳам XXI асрнинг бошида ўзгара бошлади. Россия 2000 йилларнинг ибтидосидан бошлаб ўз замонавий халқаро маданий сиёсатини ҳужжатлар асосида шакллантиришни бошлаган ҳолда, ҳозирги босқичда худди кўплаб бошқа давлатлар сингари ўз ташқи сиёсий фаолият стратегиясини қайта кўриб чиқмоқда ҳамда уни долзарблаштириш ва самарадорлигини ошириш бўйича иш олиб бормоқда.

Бу иш Украинадаги инқироздан сўнг Россия атрофида шаклланган вазият натижасида янада долзарблашди. Бунинг натижаси Россияга нисбатан нафақат иқтисодий, балки маданият соҳасида ҳам жазолаш чораларини қўллаш кўринишида намоён бўлди². Украинадаги инқироздан сўнг жаҳонда шаклланган сиёсий ва иқтисодий вазият давлатлар ўртасида маданий алоқаларни сақлаб туриш ва ривожлантириш муҳимлигини яна бир бор намоёйиш этди.

Шу билан биргаликда, А.А. Болотнованинг фикрига кўра “Ғарб мамлакатлари томонидан Россияни иқтисодий ва сиёсий чеклашга интилиш, барча нарсадан ташқари ҳамда сиёсий ва иқтисодий мулоқот ўрнатиш учун майдонга айланган мавжуд маданий алоқалар туфайли режалаштирилган самарани бермади”³.

Шунга боғлиқ ҳолда россияча амалиётда ҳам эришилган натижаларни, ҳам мавжуд муаммоларини концептуал ва амалий даражада таҳлилдан ўтказиш зарур бўлиб кўринмоқда.

Юқорида таъкидлаб ўтилганидек, 1990 йилларнинг охирига қадар бўлган маданий дипломатия Россия ташқи сиёсатининг устивор йўналиши бўлмаган. Фақат 1999 йили ТИВ ҳузурида Маданият, фан ва таълим арбоблари кенгаши тузилди, 2001 йилда эса, Россия дипломатияси тарихида ташқи олам билан маданий ҳамкорликнинг мақсадлари ва вазифалари, хусусияти ҳамда меха-

¹ Tsvyk G.I. Kul'turnaya diplomatiya v sovremennykh mezhdunarodnykh otnosheniyakh (na primere Rossii i Kitaya) [Cultural diplomacy in modern international relations (on the example of Russia and China) (in Russian)] RUDN Journal of World History, 2018, № 10, 138.

² Масалан, 2015 йилда Польша томони кесишма маданият йилини рад этди. Россия ўз томонидан Россияда Польша йилини ўтказмаслик борасида ўхшаш қарор қабул қилди [For example, in 2015, the Polish side rejected the cross-cultural year. Russia, for its part, made a similar decision not to celebrate the Year of Poland in Russia].

³ Bolotnova A.A. Vneshnyaya kul'turnaya politika Rossii i Frantsii na sovremennom etape (sravnitel'nyy analiz). Diss...kand. polit. nauk. [The foreign cultural policy of Russia and France at the present stage (comparative analysis). Diss. cand. pol. Sciences (in Russian)]. – М., 2015. – С. 3.

низмини концептуаллатиришга илк уринишга айланган “Россия ТИВнинг хорижий мамлакатлар билан Россиянинг маданий алоқаларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари” тасдиқланди¹.

Россия ТИВ таркибида халқаро маданий алоқалар масалалари билан энг аввало ЮНЕСКО маданий алоқалари ва ишлари департаменти шуғулланади. маданий дипломатияни шакллантириш ва ўтказиш борасида Вазирликнинг хорижий муассасалари – дипломатик ва консуллик ваколатхоналарига алоҳида масъулият юкланган. Ягона давлат ташқи сиёсий йўлини тутиш ва хорижий давлатлар билан Россиянинг иқтисодий, илмий ҳамда маданий ҳамкорлигини ривожлантиришда ТИВнинг мувофиқлаштирувчи ролини кучайтириш мақсадида Россия Президенти 2002 йилнинг 6 феввалида “Россия ТИВ ҳузурида халқаро илмий ва маданий ҳамкорлик Россия маркази” тўғрисидаги Фармонни имзолади. Мазкур фармонга мувофиқ, РФ ҳукумати ҳузурида 1994 йилда ташкил этилган, асосий мақсади хорижий мамлакатлар билан маданий ва илмий ҳамкорлик соҳасидаги фаолиятни ривожлантириш бўлган, Халқаро илмий ва маданий ҳамкорлик Россия маркази (Росзарубежцентр)ТИВ тасарруфига ўтказилди. МДХ мамлакатлари билан ягона маданий, ахборот ва таълим маконини шакллантириш, ушбу мамлакатларнинг халқлари билан кўп асрлик маънавий алоқаларни сақлаб қолиш, рус тилининг тарихий шаклланган мавқеини мустаҳкамлаш борасидаги ишларни фаоллаштириш, шунингдек “юмшоқ куч” дипломатияси ва “халқ дипломатияси”ни самарали ишлашнинг таъминлаш мақсадларида РФ Президентининг 2008 йил 6 сентябрдаги фармони билан Росзарубежцентр МДХ, хорижда яшовчи ватандошлар ишлари ва халқаро гуманитар ҳамкорлик бўйича Федерал агентликка (Росҳамкорлик) айлантирилди².

“Росҳамкорлик” нинг фаолияти халқаро гуманитар ҳамкорлик давлат сиёсатини амалга ошириш, хорижда замонавий Россия тўғрисидаги, унинг моддий ва маънавий салоҳияти, унда ўтказилаётган ислохотлар ҳамда мамлакат ташқи сиёсати йўли тўғрисидаги холис тасаввурларни тарқатишга йўналтирилгандир. Асосий вазифалар орасида – хориждаги ватандошларни қўллаб қувватлаш ва халқ дипломатияси механизмлари орқали россияча таълимни хорижда илгари суриш сингари вазифалар мавжуд.

Россиялик экспертларнинг фикрларига кўра “Ҳозирги геосиёсий шароитларда миллий ғояни халқаро майдонда илгари суришга имкон берадиган тўлақонли тизимини шакллантириш ҳаётий зарурат бўлиб қолди. Миллий ғояларни ташувчилар сифатида бошқа мамлакатлардаги русийзабон гуруҳлар, турли йўналишдаги жамоатчилик ҳаракатлари намоён бўлиши мумкин. “Юмшоқ куч” тамойилларини биринчи навбатда собиқ шўро республикалари ва Россия (СССР) билан узоқ вақт дўстона алоқаларда бўлган бошқа мамлакат-

¹ Diplomaticeskaya sluzhba: uch. Posobiye/ pod. Red. A.V. Torkunova, A.N. Panova – M.: Izd. «Aspekt Press» [Diplomatic service: tutorial / under. Ed. A.V. Torkunova, A.N. Panova - M.: Publishing House, Aspect Press. (in Russian)], 2017. – С. 250.

² Ўша асар, Б. 250.

ларга нисбатан амалга ошириш лозим. Айнан шўро сиёсий мероси асосида янги имкониятларни келажакда уларнинг географиясини кенгайтирган ҳолда ривожлантириш мумкин”¹.

Ҳақиқатан ҳам, амалда сўнгги икки юз йил давомида шўролардан кейинги маконда, шу жумладан Ўзбекистонда ўз хусусиятларига эга бўлган русий забон гуруҳ (диаспора) шаклланиган². Ўзбекистон Республикасининг расмий статистик маълумотлари ҳам бундан далолат бермоқда (Жадвалга қаранг).

**Ўзбекистон Республикасидаги русий забон аҳолининг сони
(йил бошига; минг киши)³**

	1991 й.		2011 й.		2017 й.	
	Сони	Нисбий салмоғи, %	сони	Нисбий салмоғи, %	сони	Нисбий салмоғи, %
Жами	20607,7	100,0	29123,4	100,0	32120,5	100,0
Шу жумладан:						
Руслар	1593,8	7,7	837,5	2,9	750,0	2,3
Татарлар	414,6	2,0	218,6	0,8	195,0	0,6
Корейслар	183,7	0,9	188,0	0,6	176,9	0,6
украинлар	146,8	0,7	78,2	0,3	70,7	0,2

Бевосита ушбу йўналишда ва умуман маданий-ахборот ишларида, ҳам русий забон гуруҳ ўртасида, ҳам рус тилида сўзлашувчи маҳаллий аҳоли ўртасида “Росхамкорлик”нинг Ўзбекистондаги шўъбаси фаол иш олиб бормоқда. Масалан, Россия адабиёти ва санъати арбоблари иштирокидаги учрашувларга, мамлакат рассомлари ва халқ ҳунармандчилиги усталарининг асарлари кўргазмасини ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Россиядан ўзбек ўқув муассасалари ва кутубхоналарига ўқув, услубий, маълумотнома, бадиий адабиётлар, кўргазмали қўлланмалар туфха қилинмоқда. РМММ ҳузурида ада-

¹ Publichnaya diplomatiya zarubezhnykh stran: Uchebnoye posobiye. / pod. Red. A.N. Panova i O.V. Lebedevoy. - M.: Izdatel'stvo «Aspekt Press» [Public Diplomacy of Foreign Countries: A Training Manual. / under. Ed. A.N. Panova and O.V. Lebedeva. - M.: Publishing house "Aspect Press"(in Russian)] 2018. – С. 21-22.

² Rakhmatullayev SH. Nekotoryye aspekty demograficheskikh kharakteristik russkoyazychnoy diasporы Uzbekistana v postsovet'skiy period // “Etnografiya Altaya i sopredel'nykh territoriy” Materialy 8-y mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii, posvyashchennoy 20-letiyu istoriko-etnograficheskikh issledovaniy sektora ustnoy istorii i etnografii LIK AltGPA. Vypusk 8. Barnaul, [Some Aspects of the Demographic Characteristics of the Russian-speaking Diaspora of Uzbekistan in the Post-Soviet Period // “Ethnography of Altai and Neighboring Territories” Materials of the 8th International Scientific Conference dedicated to the 20th Anniversary of Historical and Ethnographic Studies of the Oral History and Ethnography Sector of Alt Altai State Pedagogical University. Issue 8. Barnaul, (in Russian)], 2011. – С. 54-59.

³ Demograficheskaya situatsiya v Respublike Uzbekistan. [The demographic situation in the Republic of Uzbekistan. (in Russian)] // <https://stat.uz/ru/433-analiticheskie-materialy-ru/2055-demograficheskaya-situatsiya-v-respublike-uzbekistan>

бий меҳмонхона, тил ўқитувчилари учун рус тили бўйича услубий семинар, рус тили курслари, Россия ОТМларига кириш учун тайёрлов курслари, Ёш мухбирлар мактаби, Россия ва Ўзбекистон тарихчи-олимларининг жамоатчилик бирлашмаси фаолият кўрсатмоқда. Китоб захираси 12 минг жилддан ортиқроқ ўқув, ўқув-услубий, маълумотнома ва бадиий адабиётлардан иборат бўлган кутубхона ишлаб турибди. Илмий-маърифий, маданий ва бошқа оммавий тадбирларни ўтказиш учун жиҳозланган анжуманлар зали ва кино клуб мавжуд. “Росхамкорлик” расмий сайти Ўзбекистон Республикаси миллий оммавий ахборот воситалари учун Россия тўғрисидаги ҳолис ахборотнинг муҳим манбаидир¹.

Дастурнинг энг кўламли тадбирларидан бири Россия Федерациясининг тарихий жойлари бўйлаб “Салом, Россия!” ўқув-таълим сафарларини ташкил қилишдир. Ҳар йили ёш ватандошлар - Россия тарихи ва маданияти, рус тилини билиш бўйича танлов ғолиблари Москва, Санкт-Петербургга, 2015 йилдан бошлаб эса Қозон шаҳрига ҳам сафарга бормоқдалар².

Росхамкорлик ваколатхонаси Ўзбекистон Республикасининг Байналмилал маданий маркази, Рус маданият маркази ва унинг ҳудудий бўлинмалари, Татар маданият маркази, А.Валидий номли Бошқирд ижтимоий-маданий маркази, “AVDET” Қрим-татар миллий маданий маркази, Рус православ черковининг Тошкент ва Ўзбекистон Епархияси билан илмий, маданий, иқтисодий, ахборот ва ижтимоий соҳаларда фаол ҳамкорлик қилмоқда. РМММга ҳамкор-ташқилотлар орасида Рус тили ва адабиёти ўқитувчиларининг Тошкент уюшмаси, М.Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети ва бошқалар мавжуд.

Умуман, Росхамкорлик Россиянинг “юмшоқ кучи”ни ишга солиш, унинг ижтимоий фикр орқали ҳамкорларга таъсир салоҳиятини юксалтириш, мамлакатнинг маданият-таълим, инсонпарварлик, ташқи сиёсий жозибадорлигини шакллантиришнинг бекиёс воситаси эканлигини таъкидлаш жоиз.

Бироқ айни вақтда Россия Федерациясининг ушбу йўналишда амалга ошираётган барча чора тадбирлари, Россия маданиятининг барча ютуқлари ва унинг хорижда оммалаштириш бўйича ютуқларга қарамасдан бошқа хорижий ҳамкорларнинг фаол ҳужумкор ҳаракатларидан анча орқада қолмоқда. Жаҳондаги етакчи мамлакатлар ушбу йўналишни ҳарбий-сиёсий, иқтисодий ва инсон ҳуқуқлари масалалари билан бир қаторда энг муҳим йўналишлардан бири сифатида кўрмоқда, бу йўналишдаги ишларга концептуал ёндошилмоқда. Шу боис Россия маданий дипломатияси самарадорлигини баҳолашга ҳали эртага ўхшайди.

Ваниҳоят ўз ташқи сиёсий фаолиятида маданий дипломатиядан моҳирона фойдаланаётган давлат сифатидаги Хитойнинг “юмшоқ куч” нинг ушбу бўғинини амалга ошириш тажрибасини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Хитой маданий дипломатияси сўнгги вақтда фақат жадаллашмоқда ҳамда ШХТ дои-

¹ О представител'стве Россотрудничества в Узбекистане. [On the representative office of Rossotrudnichestvo in Uzbekistan] // <http://uzb.rs.gov.ru/ru/about>

² Podderzhka sootchestvennikov [Compatriots support. (In Russian)] // <http://uzb.rs.gov.ru/ru/activities/15>

раларида ва “Ягона йўл – Ипак йўли” ташаббуслари маъносидаги Пекиннинг манфаатларини илгари суришнинг муҳим омилига айланмоқда. Ташқи маданий стратегияни амалга оширишда ҳам микдор, ҳам иқтисодий маънода тез кўпаяётган Хитой диаспорасидан асосий восита сифатида фойдаланмоқда. Улар ҳозирги босқичнинг ўзидаёқ Хитойнинг ташқи мавқеини янада мустаҳкамлаш учун жиддий таянчдир.

Бу стратегияда “маданий дипломатия”нинг асосий манбалари сифатида миллий маданиятнинг бойлиги ва хитойча модернизациялашнинг муваффақияти кўрсатилган, ушбу сиёсатнинг йўлбошчиси қилиб эса ривожланиш моделининг кўп қиёфалилиги, глобал барқарорликни қўллаб қувватлаш ва энг аввало ривожланаётган мамлакатлар манфаатдор бўлган умумий фаровонлик учун шароитлар яратиш ғояларига таянувчи “уйғун” дипломатия белгиланган¹.

Хитойнинг маданий дипломатияси тўғрисидаги дастлабки тасаввурлар ХХРнинг “юмшоқ кучи”ни илгари суриш учун муҳим воситалардан бири бўлган Конфуций институтларининг пайдо бўлиши билан боғлиқдир. Хитой таълим вазирлиги ҳузуридаги котибият томонидан тайёрланган. Ушбу мактабларнинг низомига биноан мазкур ўқув муассасаларининг асосий мақсади Хитой маданияти ва тилини ўрганишни янада мустаҳкамлашга, Хитой ва бошқа мамлакатлар ўртасидаги дўстона муносабатларни ривожлантириш, жаҳондаги маданий кўпқиёфалилик ривожлантириш ҳамда мукамал жамиятни барпо этишга ҳисса қўшишга кўмаклашишдир. Шу аснода Конфуций институтлари сиёсий тусга эга эмаслиги ҳамда уларнинг тадбирлари Хитойда ва хорижда таълим, маданият, иқтисодиёт соҳасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлашга йўналтирилганлиги таъкидланади. Дастлабки “Конфуций институти” 2014 йилнинг ноябрида Жанубий Корейнинг пойтахти Сеулда очилган эди. Шу вақтдан бошлаб “Конфуций институтлари” бутун жаҳон бўйлаб очила бошлади². Осиё мамлакатларида ҳозирги вақтда 100га яқин Конфуций институтлари ва 30дан ортиқ хитой тили курслари иш олиб бормоқда. АСЕАН мамлакатлари улушига 29 Конфуций институтлари ва 15 та тил курслари тўғри келади.

Марказий Осиёда дастлабки Конфуций мактаби 2005 йил майда Тошкентда очилган, унда талабалар, илмий ходимлар ва бошқалардан иборат бўлган 350 тингловчи билим олган. У ташкил этилганидан бери 2,5 мингдан кўпроқ ёшлар курсларни битириб чиқди. ХХР раиси Си Цзиньпиннинг 2013 йил сентябрида бўлиб ўтган Ўзбекистонга ташрифи доираларида яна бир Конфуций институти Самарқандда барпо этиш борасида ҳамкорлик тўғрисидаги битим имзоланди. 2014-2015 ўқув йилида ХХР ҳукумати икки томонлама битимга

¹ Tsvyk G.I. Vestnik RUDN. Seriya: VSEOBSHCHAYA ISTORIYA. [Bulletin of the RUDN. Series: UNIVERSAL HISTORY. (in Russian)]. 2018. T. 10. № 2. – С. 135–144

² Nogayeva A.M. «Kul'turnaya diplomatiya» ili «myagkaya sila» Kitaya: na primere Tsentral'noy Azii [“Cultural Diplomacy” or “Soft Power” of China: The Case of Central Asia. (in Russian)] // <https://docplayer.ru/44443495-Kulturnaya-diplomatiya-ili-myagkaya-sila-kitaya-na-primere-centralnoy-azii.html>

кўра ва ШХТ доираларида 120 та ўзбек талабалари ва стажёрларига грант тақдим этди. Конфуций номидаги институт йўналиши бўйича Ланчжоу университетида 50 га яқин талабалар билим олмоқда¹. Бундан ташқари Ўзбекистондаги 5 та университетларда хитой тили курслари очилди. ШХТ доираларида Хитой ҳар йили Ўзбекистонга Хитой ОТМларида ўқиш учун 20 нафар инсонга квота ажратмоқда².

Хитой ташқи маданий сиёсати давлат турида молиялаштиришга мисол бўла олади. Расмий маълумотларга кўра, Конфуций институти ва Конфуций синфларининг глобал тармоғи фаолият кўрсатиши учун бўлган умумий харажатлар фақат 2013 йилда 569 млн.долларни ташкил этди. (2012 йилга таққослаганда бу харажатлар 43,7% га ошган) булардан 291 млн. доллари Конфуций институтининг хорижий ҳамкорлари улушига тўғри келди, 278 млн.доллари эса Хитой томонидан ажратилган эди³. Умуман олганда, 2006 йилдан 2013 йилгача жаҳонда Конфуций институти тармоғини қўллаб-қувватлашга бўлган харажатлар 6 бараварга ошган. Бундан ташқари ХХР “оммавий дипломатияга” йилига 10 млрд.долларга яқин маблағ сарфламоқда⁴, бу мамлакат раҳбариятининг хориждаги Хитой маданият ва ахборот соҳасидаги мавжудлигини кучайтиришга интилаётганидан далолат беради.

Сўнгги вақтда Хитой иқтисодиёти жадал ривожланмоқда. Бу хорижий давлатларнинг Хитой тарихи ва маданиятига қизиқиши ортишига имкон яратади. Катта қизиқиш уйғотиш учун Хитой ҳукумати бутун жаҳонда Хитой тилини тарқатиш сиёсатини олиб бормоқда. Хитой тилининг ўқитилиши Хитойнинг ўз маданияти ва анъаналарини тарқатишга имкон яратади. 2013 йилнинг бошида Конфуций институти томонидан “Ривожлантириш бўйича лойиҳа 2020” эълон қилинди. Унинг қоидаларига кўра, навбатдаги 10 йил давомида жаҳондаги энг оммавий тилда гаплашишни истовчилар сони ер куррасида 2 баробарга кўпайиши лозим. Сиёсатдаги бунга ўхшаш ўзгаришлар халқаро

¹ Sotrudnichestvo Respubliki Uzbekistan so stranami ATR [Cooperation of the Republic of Uzbekistan with Asia-Pacific countries (in Russian)] // <https://mfa.uz/ru/cooperation/countries/61/>

² Nogayeva A.M. «Kul'turnaya diplomatiya» ili «myagkaya sila» Kitaya: na primere Tsentral'noy Azii [“Cultural Diplomacy” or “Soft Power” of China: The Case of Central Asia. (in Russian)] // <https://docplayer.ru/44443495-Kulturnaya-diplomatiya-ili-myagkaya-sila-kitaya-na-primere-centralnoy-azii.html>

³ Mikhnevich S.V. Mudrets pomogayet Podnebesnoy: razvitiye seti Institutov Konfutsiya kak instrument realizatsii politiki «myagkoy sily» KNR v Bol'shoi Vostochnoy Azii / S.V. Mikhnevich // Vestnik mezhdunarodnykh organizatsiy: obrazovaniye, nauka, novaya ekonomika. [The sage helps the Celestial Empire: the development of the network of Confucius Institutes as an instrument for implementing the “soft power” policy of the PRC in Greater East Asia / S.V. Mikhnevich // Bulletin of international organizations: education, science, new economy. (in Russian)]. 2015. T.10. № 1. – С.101.

⁴ Eppe N. Sil'naya myagkost' /Nikolay Eppe // Gazeta Vedomosti [Strong softness / Nikolai Eppe // Vedomosti newspaper (in Russian)]. 2015. 21 iyulya. № 3877. – С. 4.

хамжамиятда Хитойнинг нуфузига ҳам таъсир кўрсатади. Бу ўзига хос “мамлакатнинг юмшоқ қудратидир”¹.

Бундан ташқари сўнги 10 йилда Хитой томонидан “юмшоқ куч” ни қўллаш концепцияси Ғарбдаги музейларда Хитой ҳукумати ёрдамида ташкил этилган бадий кўргазмаларни кенг ёритилиши туфайли сезиларли қизиқиш уйғотди. Хитой ҳукумати бундай кўргазмалардан сиёсий ва дипломатик мақсадларда фойдаланмоқда, шундай бўлсада, ушбу ҳолат деярли ўрганилмаган.

Кўргазмалар билан алмашув доираларда Хитой музейлари тақдим этаётган бадий экспонатлар Хитой ҳукумати номидан фаолият олиб бораётган ташкилотдан расмий розилик олиши лозим. Масалан, 2012 йилда Кембриждаги Фитцуильяма музейида ўтказилган “Мангуликни излаб: Хань сулоласи мақбаралари хазинаси” кўргазмаси Хитой Халқ Республикаси ва Бирлашган қиролликларнинг тўлиқ дипломатик муносабатлар ўрнатганига 40 йил тўлиши даврига тўғри келди. Бундан ташқари кўргазма Лондонда Олимпиада ўйинлари ўтказиладиган йилда бўлиб ўтди. Бундай ўхшаш тасодифлар Хитой томонининг миллий маданиятга қизиқишни рағбатлантириш бўйича Хитойга ажойиб имконият берилаётганлиги борасида ишончини орттирди².

Хулосада ўрнида “маданий дипломатия мамлакат давлат сиёсатининг муҳим таркибий қисми эканлигини таъкидлаш зарур. У маданий гуманитар соҳани қамраб олади ҳамда мамлакатни дунё маданий маконига бирлаштиришга йўналтирилгандир. Албатта турли мамлакатларда халқаро маданий фаолиятта давлатнинг мансублик даражаси турличадир. Бу давлатнинг ривожланиш даражаси, миллий анъаналари ва мамлакатнинг маданий салоҳиятига, бироқ энг аввало давлатнинг молиявий имкониятларига ҳамда унинг ушбу соҳадаги белгилаган мақсадларига боғлиқдир.”

Маданий сиёсат ҳам давлат томонидан қонунчилик ва ижроия ҳокимиятлар идоралари қиёфасида ҳам хусусий сектордаги корпорациялардан жамоатчилик ташкилотларигача бўлган турли институтлар томонидан амалга оширилади. Маданий сиёсат жамият ва давлатнинг маданий ҳаётига у ёки бу даражада таъсир кўрсатувчи қарорларни қабул қиладиган ёки ҳаракатларни амалга оширадиган шахслар учун қандайдир мажмуалар тизими эканлигини таъкидлаш жоиз. Хулоса ясаган ҳолда замонавий халқаро муносабатларда маданий дипломатиянинг аҳамиятини яна бир бор таъкидлаш жоиз. Маданий дипломатия давлатнинг ташқи сиёсатидаги асосий мақсадларга эришиш мамлакатнинг

¹ Gan'shina G.I. Istoriya razvitiya politiki «myagkoy sily» v Kitaye. Vestnik Rossiyskogo universiteta druzhby narodov. Seriya: «Vseobshchaya istoriya» [The history of the development of the policy of "soft power" in China. Bulletin of the Peoples' Friendship University of Russia. Series: General History (In Russian)] 2016. № 3. – С. 63–72.

² Da Kun (Da Kong), Kul'turnaya diplomatiya Kitaya na primere vystavki «V poiskakh bessmertiya: sokrovishcha grobnits dinastii Khan» Kitay — Velikobritaniya [Cultural Diplomacy of China on the example of the exhibition “In Search of Immortality: Treasures of the Tomb of the Han Dynasty” China - Great Britain (in Russian)].

мақбул қиёфасини яратиш унинг халқлари маданияти ва тилларини оммалаштиришга эришишнинг объекти ва воситаси сифатида фойдаланиш билан боғлиқдир. Амалга оширилган таҳлилга таянган ҳолда давлатнинг мамлакат қиёфасини шакллантириш ва маданиятлараро мулоқотни ривожлантириш жараёнига таъсир ўтказиш даражаси ҳар бир алоҳида олинган мамлакатнинг нафақат тарихий анъаналари ва сиёсий тузилиши билан белгиланмаслиги борасидаги хулосага келиш мумкин. Ушбу ролнинг кучайтириш зарурати глобаллашув ҳамда ахборот ошкоралигининг замонавий шароитлардаги халқаро жараёнлар воқеликлардан келиб чиқмоқда.

АЛИМОВ ОҚИЛИДДИН

таянч докторант, ТошДШИ

Шарқий Осиёдаги геосиёсий трансформацияларнинг энергетика хавфсизлигига таъсири

Аннотация. Геосиёсий трансформациялар ва уларнинг энергетика тизимига таъсири замонавий дунё тартиботи шаклланиши билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, энергия ресурслари омили халқаро муносабатларда тобора муҳим рол ўйнамоқда. Замонавий босқичда энергетика хавфсизлиги нафақат бозор иқтисодиёти қонуниятлари билан балки, геосиёсий манфаатлар доирасида тартибга солинмоқда. Сўнгги пайтларда Халқаро муносабатлар акторларининг ўз манфаатларини илгари суришида энергия-хомашё омилидан фойдаланишга уриниб келаётганлиги кузатишга тўғри келди. Замонавий дунё тартиботида энергия ресурслари борасида кескин рақобат ва кураш янгилашмоқда. Бугунги кунда етакчи давлатлар катта хомашё захиралари, шу жумладан углеводородларга эга бўлган минтақаларда мустақам ўрнашга интиломоқда. Энергия ишлаб чиқариш, ташиш ва ташиқ бозорларга энергия ресурсларини етказиб бериш соҳасидаги муносабатлар геосиёсий жараёнлар билан бевосита боғлиқ кечмоқда. Шу боисдан, геосиёсий трансформациялар таъсирида бу муносабатларнинг шакли тизим ҳамда функционал жиҳатдан ўзгаришларга юз тутмоқда. Бугунги халқаро энергетика тизими дунё тартиботига хос бўлган кучлар ва омилларнинг таъсирини бошдан кечириб, уларнинг таъсири остида мураккаблашиб бормоқда. Геосиёсий трансформациялар халқаро энергетика тартиботига жиддий таъсир кўрсатиб, геосиёсий кучларнинг янги конфигурациясини вужудга келтирмоқда. Халқаро майдонда янги йирик истеъмол марказлари пайдо бўлиб, улар ўртасидаги рақобат ҳам тобора кучаймоқда. Янги куч марказларининг пайдо бўлиши халқаро энергетика муносабатларига жиддий таъсир кўрсатади. Куч марказлари ва бошқа акторлар ўртасидаги энергетика зиддиятлари глобал энергия хавфсизлигининг асосларини заифлаштирмоқда. Шунингдек, энергия тартиботини таъминлашнинг самарали халқаро-ҳуқуқий механизмларининг йўқлиги энергетик вазиятни янада мураккаблаштирмоқда.

Мазкур мақолада Шарқий Осиёдаги геосиёсий трансформацияларнинг энергетика хавфсизлигига таъсири, минтақадаги геосиёсий жараёнлар, етакчи давлатларнинг геостратегик, геоиқтисодий манфаатларининг халқаро ва минтақавий